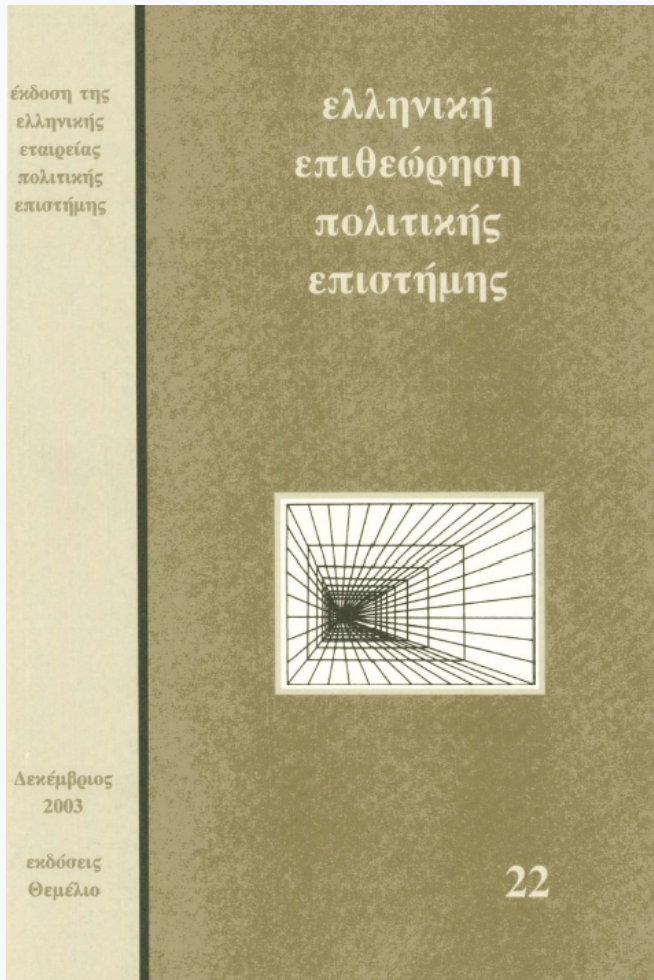

Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης

Τόμ. 22, Αρ. 1 (2003)

Jean Meynaud, Οι πολιτικές δυνάμεις στην Ελλάδα, τόμ. Α': 1946-1965, και τόμ. Β : Βασιλική εκτροπή και στρατιωτική δικτατορία, εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα 2002,654 σελ. και 737 σελ.

Ανδρέας Πανταζόπουλος

doi: [10.12681/hpsa.14751](https://doi.org/10.12681/hpsa.14751)

Copyright © 2017, Ανδρέας Πανταζόπουλος

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Πανταζόπουλος Α. (2017). Jean Meynaud, Οι πολιτικές δυνάμεις στην Ελλάδα, τόμ. Α': 1946-1965, και τόμ. Β : Βασιλική εκτροπή και στρατιωτική δικτατορία, εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα 2002,654 σελ. και 737 σελ. *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, 22(1), 208-212. <https://doi.org/10.12681/hpsa.14751>

μας πρόγονοι, να «δίδει λόγον» για τις επιλογές του.

Αυτό, πιστεύω, επιτυγχάνει ο Rawls, και αυτό επιχειρεί με συνέπεια το βιβλίο του Α.Μ. Να δώσει λόγον για το ποιες είναι οι προϋποθέσεις προκειμένου η πολιτική να υπηρετήσει τη δυνατότητα μιας ουσιαστικής ανθρώπινης αυτονομίας και προκειμένου κράτος και κοινωνία των πολιτών να συνδράμουν στην επίτευξη του ύπατου στόχου της πολιτικής, που δεν είναι, κατά τη γνώμη μου, άλλος από το να επιτρέψει στον άνθρωπο να ζήσει έναν βίο νοηματοποιημένο, στο πλαίσιο μιας ανεκτικής, αλλά όχι άνευρης κοινωνίας, μιας κοινωνίας που στοχάζεται και αναστοχάζεται διαρκώς πάνω στην ορθότητα, τη δικαιοσύνη και την αμεροληψία των καταστατικών δικαιοπολιτικών επιλογών της.

ΞΕΝΟΦΩΝ ΙΩ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ

JEAN MEYNAUD, *Οι πολιτικές δυνάμεις στην Ελλάδα*, τόμ. Α': 1946-1965, και τόμ. Β': *Βασιλική εκτροπή και στρατιωτική δικτατορία*, εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα 2002, 654 σελ. και 737 σελ.*

Όλοι, λίγο πολύ, γνωρίζουμε το βιβλίο του Ζαν Μείνώ *Οι πολιτικές δυνάμεις στην Ελλάδα*. Το έχουμε διαβάσει, ορισμένοι ίσως έχουν εντυπώσει ιδιαίτερα σε ορισμένα κεφάλαιά του: για τα πολιτικά κόμματα ή για τις κοινωνικές ομάδες για τα εκλογικά συστήματα, για τον ρόλο του στρατού, της μοναρχίας. Στην τωρινή εμπλουτισμένη και ιδιαίτερα επιμελημένη μορφή του, το έργο περιέχει ανέκδοτα πολυσέλιδα κείμενα τα οποία αφορούν το δικτατορικό καθεστώς. Γραμμένα εν θερμώ, δηλαδή την περίοδο 1967-1972, δεν απηχούν απλώς έναν περιβάλλοντα προβληματισμό και κατάθεση σκέψεων για το είδος του καθεστώτος, για την αντίσταση σε αυτό, αλλά και για τις μορφές που ενδέχεται να προσλάβει η έξοδος προς τη δημοκρατία, προς μία κάποια δημοκρατία. Επιπλέον, μέσα στα νέα κείμενα γονιμοποιούνται και επιβεβαιώνονται οι προγενέστερες αναλύσεις, σε κάθε περίπτωση, διαπλέκονται επι-

* Το κείμενο αυτό βασίζεται σε ομιλία στην Επιστημονική Συνάντηση που διοργάνωσε η Ελληνική Εταιρεία Πολιτικής Επιστήμης στη Θεσσαλονίκη (13/3/2003) με θέμα «Πολιτική Επιστήμη και Δημοκρατία στην Ελλάδα», με αφορμή την εμπλουτισμένη επανέκδοση του έργου του Ζ. Μείνώ.

χειρησιακά με τη συγκυρία του «γκανκστερικού» καθεστώτος – έτσι αποκαλεί ο Μεϊνών τη δικτατορία. Ο συγγραφέας, όπως πλέον διαφαίνεται με σαφήνεια, έχει πλήρως ταυτισθεί με την καθεστωτική ανατροπή, με τη δημοκρατική άνοιξη στην Ελλάδα.

Πράγματι, θα μπορούσε κανείς βάσιμα να ισχυρισθεί ότι αυτό είναι ένα πρώτο, γενικότερο χαρακτηριστικό του δίτομου αυτού έργου. Ποιο, δηλαδή; Η ταύτιση του συγγραφέα, του πολιτικού επιστήμονα Μεϊνών, με το ερευνητικό του αντικείμενο, μία ορατή εμπάθεια, ακόμα περισσότερη – και ακόμα καλύτερα: μία ταυτοτική εμπάθεια με μία από τις παρατάξεις, όχι με πολιτικά κόμματα, που κατά τη διάρκεια της μετεμφυλιακής περιόδου βρέθηκε αναγκασμένη να υφίσταται τις συνέπειες των νικητών αντιπάλων της. Εδώ, η πολιτική ανάλυση φαίνεται να αυτονομείται από επιστημονικές πειθαρχίες και να επιζητά το πολιτικό σχόλιο, χωρίς, ταυτόχρονα, να χάνει κάτι από την αναγκαία αξιολογική της ουδετερότητα.

Ένα δεύτερο χαρακτηριστικό: ο Μεϊνών, όπως φαίνεται μέσα από μία συστηματική ανάγνωση, για να συγγράψει μία τέτοια μελέτη γνώρισε ερευνητικά ολόκληρη τη μετεμφυλιακή περίοδο. Ασχολήθηκε με την ιστορία της, με κρίσιμες έστω πλευρές της, είχε δηλαδή τη μέριμνα για μία συνολικότερη κριτική κατανόησή της. Εδώ, ο Μεϊνών είναι, θέλει να είναι, θα λέγαμε, ένας ολικός κοινωνικός επιστήμονας.

Τρίτο χαρακτηριστικό: ο Μεϊνών, ως πολιτικός επιστήμονας, έχει διαρκώς τη φροντίδα να γειώνει το πολιτικό στην κοινωνία, σε τάξεις και στρώματα, σε συμφέροντα και στρατηγικές αναπαραγωγής τους, σε ιδεολογίες. Την ίδια στιγμή που ο λόγος του φαίνεται περιγραφικός, ας μην ξεγελιόμαστε, γνωρίζει με γλώσσα λιτή να αναδεικνύει τα κοινωνικά διακυβεύματα, τα αντιτιθέμενα κοινωνικά σχέδια, να επισημαίνει τη, σε τελευταία ανάλυση, κοινωνική εξέλιξη και συγκρουσιακή φύση της πολιτικής.

Τέταρτο χαρακτηριστικό: την ίδια στιγμή που από την ανάλυσή του ξεπηδάει το κοινωνικό, αποδίδει και υπογραμμίζει με έμφαση την κεντρικότητα της πολιτικής και του πολιτικού ως ιδιαίτερων κοινωνικών δραστηριοτήτων. Αν ήταν διαφορετικά, τότε δεν θα είχαμε συγκεντρωμένες ορισμένες από τις πιο ουσιαστικές, πυκνές και ερμηνευτικά γοητευτικές σελίδες για τα προδικτατορικά πολιτικά κόμματα. Με μία δεύτερη αναλυτική προσέγγιση, οι σελίδες αυτές, παραγόμενες από ένα αόρατο στον αναγνώστη πραγματο-

λογικό υλικό, συνιστούν, ακόμη και σήμερα, μία αναγκαία αφετηρία εκκίνησης για μία ερευνητική τομή της εν λόγω περιόδου.

Πέμπτο χαρακτηριστικό, απόρροια όλων όσα προηγήθηκαν. Ο Μεϊνών, τελικά, μελετά, για μία ολόκληρη ιστορική περίοδο, το πολιτικό στην Ελλάδα, κρίνοντάς το στις υπαρκτές του διαστάσεις, που σημαίνει: σε εκείνες τις διαστάσεις που είχε, λειψό, «ανεύρετο», κουτσοσυρεμένο, ελλειμματικό, σε κάθε περίπτωση, «καχεκτικο-δημοκρατικό», για να θυμηθούμε τον τίτλο μιας πρόσφατης μελέτης του Ηλία Νικολακόπουλου. Ωστόσο, το θεωρεί και ως προς εκείνες τις διαστάσεις που δεν είχε, ενώ θα έπρεπε να έχει. Αναζητά, δηλαδή, την κοινωνία των πολιτών, αλλά δεν τη συναντά, αναζητά τη δημοκρατική, τη συμμετοχική νομιμοποίηση, αλλά του διαφεύγει, διερευνά την ελαστικότητα και την αυτονομία στη λειτουργία των θεσμών, αλλά δεν τα βρίσκει, πουθενά.

Αυτό που βρίσκει, είναι μία σε θεσμικό επίπεδο αποκοινωνιολογικοποιημένη πολιτική, ενσωματωμένη στις λειτουργίες των (παρα-)κρατικών μηχανισμών, μία συναίνεση παραγόμενη κυρίως μέσα από τον φόβο, τον αποκλεισμό και την καταστολή. Ουσιαστικά, συναντά την έρημο του πολιτικού, έναν πολιτικό με υπεξαιρεμένη αυτονομία, έναν πολιτικό χτισμένο μέσα στο κράτος των εθνικοφρόνων, έναν πολιτικό χωρίς δημοκρατική συνείδηση, μπερδεμένο και βραχυκυκλωμένο μέσα στη διαφθορά του από τους κυρίαρχους εξουσιαστικούς μηχανισμούς και ταξικά συμφέροντα. Συναντά ένα κράτος «διαπλεκόμενο», «δικτυωμένο», προκειμένου να αναπαράγει τα συμφέροντα των νικητών του εμφυλίου.

Επομένως, δικαιούμαστε να υποστηρίξουμε ότι η αναλυτική προσέγγιση του Μεϊνών είναι, από την άποψη αυτή, *δημοκρατική*, είναι *πληθυντική*, είναι *αντιεξουσιαστική*. Θα μπορούσε κανείς να μιλήσει για μία *κρίτική, δημοκρατική πολιτική επιστήμη*, την οποία υπηρετεί και εγκαινιάζει για την Ελλάδα ο συγγραφέας. Δημοκρατική, από όλες τις απόψεις: και γιατί νοιάζεται να συμπεριλάβει στην προβληματική της την ολότητα του πολιτικού και, συνεπώς, γιατί ενδιαφέρεται για την ίδια τη δημοκρατία, τόσο ως σχέση όσο και ως καθεστώς. Μία δημοκρατία, την οποία δεν τη σταθμίζει μινιμαλιστικά, αποκλειστικά με βάση ορισμένα «μορφολογικά» της στοιχεία, από το αν υπάρχουν, παραδείγματος χάρη, και λειτουργούν στο εσωτερικό της πολιτικά κόμματα προκειμένου να αποφασίσει για τον σχετικό χαρακτηρισμό της, αλλά την κρίνει και ουσιαστικά, μέσα από τη συμμετοχική πραγματικότητα που θε-

σμίζει, μέσα από την καθημερινότητα των αντιθέσεων και των συγκρούσεων, κυρίως: των φόβων και των προσδοκιών.

Με την έννοια αυτή –και μόνον αυτή– ο Μείνώ μας παραδίδει ένα έργο που έχει παραχθεί, θα λέγαμε, με κίνδυνο να σοκάρουμε, από μία «στρατευμένη» πολιτική επιστήμη. Στρατευμένη στην αποκατάσταση της δημοκρατικής, πολυφωνικής, συγκρουσιακής πολιτικής. Στρατευμένη στον ριζοσπαστικό κριτικό-αναλυτικό λόγο, ο οποίος δεν μπορεί παρά ένα από τα κύρια μέτωπά του να είναι διαρκώς στραμμένο προς την «εξουσία», αφού, άλλωστε, η ίδια η πολιτική συγκροτείται πάντα ως προς την «κυριαρχία».

Ουσιαστικά, τι μας παρουσιάζει ο Μείνώ στο δίτομο αυτό έργο του; Μα τι άλλο από το μεθοδευμένο κλείσιμο του πολιτικού πεδίου, τη συρρίκνωσή του (μέχρι αφανισμού του από τη δικτατορία), την κοινωνική του απομόνωση, την απονομιμοποίησή του. Και προς ποια κατεύθυνση μπορεί να κατανοηθεί πολιτικά το ερμηνευτικό του σχήμα; Μα προς την *αγωνιστική πλευρά της πολιτικής, το αγωνιστικό περιεχόμενο της δημοκρατίας*, αφού ο ίδιος πάντα καλεί να σκεφτόμαστε με όρους συσχετισμού δυνάμεων και ηθικής ταυτόχρονα, ώστε να παράγεται εν δημοκρατία μία ανανεούμενη *αγωνιστική συναίνεση*. Παραδείγματος χάρη, όποιος διαβάσει τις τετρακόσιες σελίδες του Β' τόμου που αναφέρονται στο δικτατορικό καθεστώς, εκεί που η αυστηρή πολιτική ανάλυση χαλαρώνει περισσότερο από τις αναγκαίες βέβαια δεσμεύσεις ενός πολιτικο-επιστημονικού φορμαλισμού και αναμειγνύεται χαρούμενα με το πολιτικό σχόλιο, παρακολουθώντας, ταυτόχρονα, και τη σχετική «σεναριογραφία» της εποχής για τις μορφές που ενδέχεται να προσλάβει η έξοδος από τη δικτατορία, θα παρατηρήσει, εκεί, να ξεδιπλώνεται η διαιρετική, ανταγωνιστική φύση της πολιτικής σε όλη της την καθαρότητα. Και βέβαια, όχι μόνον εκεί, αλλά και αλλού, όπως στην τομή των «Ιουλιανών», της «Βασιλικής εκτροπής από τον κοινοβουλευτισμό», κ.α.

Ωστόσο, όχι μόνον της πολιτικής, αλλά και των *ιδεών* που την πλαισιώνουν. Ιδέες, οι οποίες δεν εκλαμβάνονται από τον ερευνητή ως παρεμπίπτουσες, αλλά ως κινητήριες, ως ιδέες-δυνάμεις, οι οποίες ζωογονούν την πολιτική, τη νοηματοδοτούν, την πνευματώνουν και την παθιάζουν, αποτρέποντάς την από την έκπτωση σε μονοσήμαντη, διαχειριστική, ειδικοκρατική, αγοραία επιλογική και ηδονιστική έκφραση προτιμήσεων. Ιδέες που, επιπλέον, αντιστέκονται στο ολιγαρχικό πνίξιμο της πολιτικής, αλλά και στις

ερμηνευτικές ιδιοτέλειες των πολιτικο-ιδεολογικών συμφηφισμών όταν έχουμε να κάνουμε με την μελέτη του παρελθόντος.

Η αξία, το κλασικό στοιχείο του έργου του, η αναγνωρισμένη πλέον εγκυρότητά του στηρίζονται και αναδεικνύονται, ακριβώς, και από τη μεθοδολογία του, αλλά και από την ευρύτερη αντίληψη που το εμπνέει για την πολιτική, για την ιστορία, τον πολυκομματισμό, τη δημοκρατία. Στις σημερινές συνθήκες της πολιτικο-επιστημονικής βιβλιογραφικής παραγωγής και έρευνας, αυτό το είδος του έργου αναλυτικού-κριτικού λόγου θα μπορούσε να αντιστοιχηθεί με την αναγκαιότητα να προσεγγίζουμε το πολιτικό παιχνίδι εν γένει ως εκείνη την «ικανότητα που [μας] κάνει να βλέπουμε και να πιστεύουμε διαφορετικά» (Π. Μπουρντιέ). Μία τέτοια ερευνητική, και γιατί όχι: ιδεολογική, κατεύθυνση, απαλλαγμένη βέβαια από νοσταλγίες και παλινορθωτικές ψευδαισθήσεις, δηλαδή σύγχρονη και διατηρώντας στο ακέραιο το αίτημα για αξιολογική ουδετερότητα του ερευνητή, θα μπορούσε να είναι μία από τις θαυμάσιες παρακαταθήκες του Ζ. Μείνώ. Σε καιρούς προϋούσας αποκοινωνιολογικοποίησης της πολιτικής και αποπολιτικοποίησης της δημοκρατίας, αυτή ίσως θα μπορούσε να είναι η πλέον συναρπαστική εμπειρία για τις ίδιες τις πολιτικές επιστήμες και το μέλλον τους. Σήμερα, πράγματι, χρειαζόμαστε μία νέα πολιτική θεωρία, μία δημοκρατική θεωρία για το πολιτικό πεδίο, για ένα διευρυμένο και διαφοροποιημένο πολιτικό πεδίο. Για τα κοινωνικά υποκείμενα, τις κοινωνικές και πολιτισμικές ταυτότητες, τις ταξικές και ιδεολογικές σχέσεις και συμπεριφορές μέσα στη δημοκρατία, για τον λαό και τη λαϊκή κυριαρχία, για το κράτος και τους μετασχηματισμούς της ηγεμονίας του, για τα πολιτικά κόμματα και τις λεγόμενες ομάδες συμφερόντων, για τις Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, για τα δίκτυα των πολιτών, για μία νέα πολιτική στρατηγική του χώρου και του χρόνου. Το έργο του Μείνώ, από την άποψη αυτή, είναι ένα έργο-μοντέλο.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΑΝΤΑΖΟΠΟΥΛΟΣ